

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วัยรุ่นเป็นวัยที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต และเป็นวัยที่กำลังจะผ่านจากความเป็นเด็ก เข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ในวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจค่อนข้างสูง ในขณะเดียวกัน สังคม และครอบครัวก็มีการเปลี่ยนแปลงข้อเรียกร้องข้อห้าม และการคาดหวังต่อบุคคลในวัยนี้ อย่างเด่นชัด ทำให้วัยรุ่นมีความยุ่งยากในการปรับตัวจากบทบาทง่าย ๆ ในวัยเด็กมาเป็นบทบาท ที่ซับซ้อนขึ้น ช่วงวัยรุ่นจึงเป็นช่วงสำคัญที่จะต้องปรับตัวในหลาย ๆ ด้าน เพื่อเตรียมตัวที่จะดำเนิน ชีวิตแบบผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า อีกทั้งระยะวัยรุ่นเป็นช่วงวิกฤตของบุคคล ในแง่ของการเลือก การตัดสินใจด้านการศึกษา อาชีพ การดำเนินชีวิต และการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ วัยรุ่น จะต้องเข้าใจในความสามารถ และรู้จักตนเองดีพอว่า แนวทางการดำเนินชีวิตแนวทางใดเหมาะสม หรือไม่เหมาะสมกับตนเอง ดังนั้นวัยรุ่นจึงจำเป็นต้องมีการสำรวจตรวจสอบตนเองทั้งภายใน และ ภายนอก สังเกตความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ค้นหาคุณสมบัติต่าง ๆ ในตนเอง ตลอดจนความเชื่อ ต่าง ๆ ที่ได้รับมาหล่อหลอมบุคลิกภาพให้มีเอกลักษณ์แห่งตน (Ego Identity) ซึ่งจะเป็นการพัฒนา ความตระหนักรู้ในตนเองว่า ตนเองเป็นใคร มีอำนาจ และความสามารถเพียงใด มีโอกาสอย่างไร มีความรู้สึก และควรแสดงออกทางสังคมอย่างไร ทั้งนี้มีหลักฐานที่ประจักษ์ชัดว่า วัยรุ่นที่ประสบ ความสำเร็จในการแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตนได้ก่อนที่จะผ่านพ้นช่วงวัยรุ่น จะเป็นผู้ที่รู้จักตนเอง ว่าตนเองเป็นอย่างไร มีความสามารถด้านใด มีความมั่นคงในการตัดสินใจ ทำตามค่านิยม และ ความเชื่อของตน สามารถเลือกเรียนต่อในสาขาวิชาที่เหมาะสมกับตนโดยสมัครใจ ไม่ได้เลือก ตามเพื่อน ตามพ่อแม่ ตามความนิยมหรือคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่น โดยไม่มีเหตุผล สำหรับ ผู้ที่ไม่รู้จักตนเองดีพอ ก็อาจจะไปเลือกเรียนสาขาที่ไม่เหมาะสมกับความสามารถ ความถนัด และความ สนใจของตนจนอาจทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน (Waterman & Waterman, 1971; คุงเคียน พันธุมนาวัน และคณะ, 2537) ผู้ที่มีเอกลักษณ์แห่งตนจะเป็นผู้ที่มีการตัดสินใจที่มีระบบ มีเหตุผล และใช้ดุลยพินิจในการแก้ปัญหา มีการพึ่งพาผู้อื่นน้อย (Blustein & Phillips, 1990)

ในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงสำคัญของการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพล ต่อบุคคลในวัยนี้เป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นวัยที่มีศูนย์กลางความผูกพันอยู่ที่เพื่อน มีการรวมกลุ่ม ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน การรวมกลุ่มเพื่อนมีความสำคัญในการแสดงออกทางพฤติกรรมของ บุคคลในวัยนี้ ซึ่งถ้าคบกลุ่มเพื่อนที่ไม่ดี เด็กก็มีโอกาสที่จะรับความคิด ค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง และ

อาจมีพฤติกรรมไปในทิศทางที่ไม่ดีหรือไม่เหมาะสมต่อไป แม้บางคนจะไม่อยากทำอะไรที่ไม่ดี แต่เมื่อกลัวเพื่อนโกรธ หรือต้องการให้สมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มยอมรับ ก็อาจทำตามเพื่อน แม้บางครั้งจะขัดต่อความรู้สึกส่วนตัวก็ตาม วัยรุ่นที่ขาดความเชื่อมั่น ความเป็นตัวของตัวเอง จึงมีโอกาที่จะรับอิทธิพลของผู้อื่น และคล้อยตามเพื่อนสูง สำหรับวัยรุ่นที่มีเอกลักษณ์แห่งตนสูง จะเป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเองสูง รู้ว่าตนควรจะทำชีวิตไปในแนวทางใด มีค่านิยม และพฤติกรรมที่พึงปรารถนา เลือกคบเพื่อนได้อย่างเหมาะสม (อุษา ศรีจินดารัตน์, 2533; สุรพงษ์ ชูเดช, 2534; ดุจเดือน พันธมนาวิน และคณะ, 2537) ในขณะที่ผู้ที่สับสนในเอกลักษณ์แห่งตน จะคล้อยตามความคิดเห็นของผู้อื่นมากกว่า ไม่แน่ใจว่าตนต้องการอะไร มีสาระสำคัญของชีวิตอย่างไรบ้าง มีความยุ่งยากในการตัดสินใจ พยายามที่จะทำตัวให้เป็นอย่างที่คนอื่นต้องการ (Hamacheck, 1988) ในที่สุดก็ถูกผู้อื่นชักจูงได้ง่าย ไม่สามารถปรับตัวได้เหมาะสม มีความสงสัยและสับสนในตนเอง มีบุคลิกภาพที่ไม่พึงประสงค์ (Kidwell et al., 1995) มักจะมีปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการทางอารมณ์สังคมในช่วงต่อ ๆ ไป (อุษา ศรีจินดารัตน์, 2533) หรือ ส่งผลให้แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น มีพฤติกรรมติดยาเสพติด (กาญจนา พึ่งเนตร, 2537; ชัยวัฒน์ วงศ์อาษา, พันธิพิทย์ รามสูต และ Jabasa, 2532) มีพฤติกรรมก้าวร้าวเกร เป็นต้น ซึ่งลักษณะเหล่านี้ ขัดขวางต่อการพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าผู้ที่มีเอกลักษณ์แห่งตนจะเป็นผู้ที่รู้จักและเข้าใจตนเองดี มีความเชื่อ ค่านิยม และแนวทางในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมเป็นของตนเอง โดยไม่ขัดต่อความต้องการของสังคม และวัฒนธรรมที่ตนอาศัยอยู่ วัยรุ่นจึงควรมีเอกลักษณ์แห่งตนอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการเตรียมสำหรับการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อ การตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพในอนาคต ตลอดจนการเลือกที่จะมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น นักวิจัยพยายามสนใจศึกษาว่ามีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน และเอกลักษณ์แห่งตนจะส่งผลอย่างไรต่อจิตลักษณะและพฤติกรรมต่าง ๆ ของวัยรุ่น การศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนที่ผ่านมา ส่วนใหญ่จะศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเอกลักษณ์แห่งตนกับตัวแปรต่าง ๆ ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน และผลของเอกลักษณ์แห่งตนต่อตัวแปรต่าง ๆ แยกจากกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่ออธิบายปัจจัยในเชิงสาเหตุของเอกลักษณ์แห่งตน และค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน การทดสอบ โมเดล โดยใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Development Theory) ของอีริกสัน (Erikson, 1968) ทฤษฎีค่านิยมของ โรคิช (Rokeach, 1968) ประกอบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานในการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสภาพแวดล้อม หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน และค่านิยมในการเลือกคบเพื่อนอย่างเหมาะสมต่อไป โดยศึกษากับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอายุอยู่ในช่วง

15-18 ปี และเป็นวัยที่อยู่ในช่วงของการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน อีกทั้งจากผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่าความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์แห่งตนกับการคบเพื่อนจะเด่นชัดในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จนถึงนิสิตชั้นปีที่ 4 (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2541 หน้า 33)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของเอกลักษณ์แห่งตน และค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ ของเอกลักษณ์แห่งตน และค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กับข้อมูลเชิงประจักษ์

สมมติฐานของการวิจัย

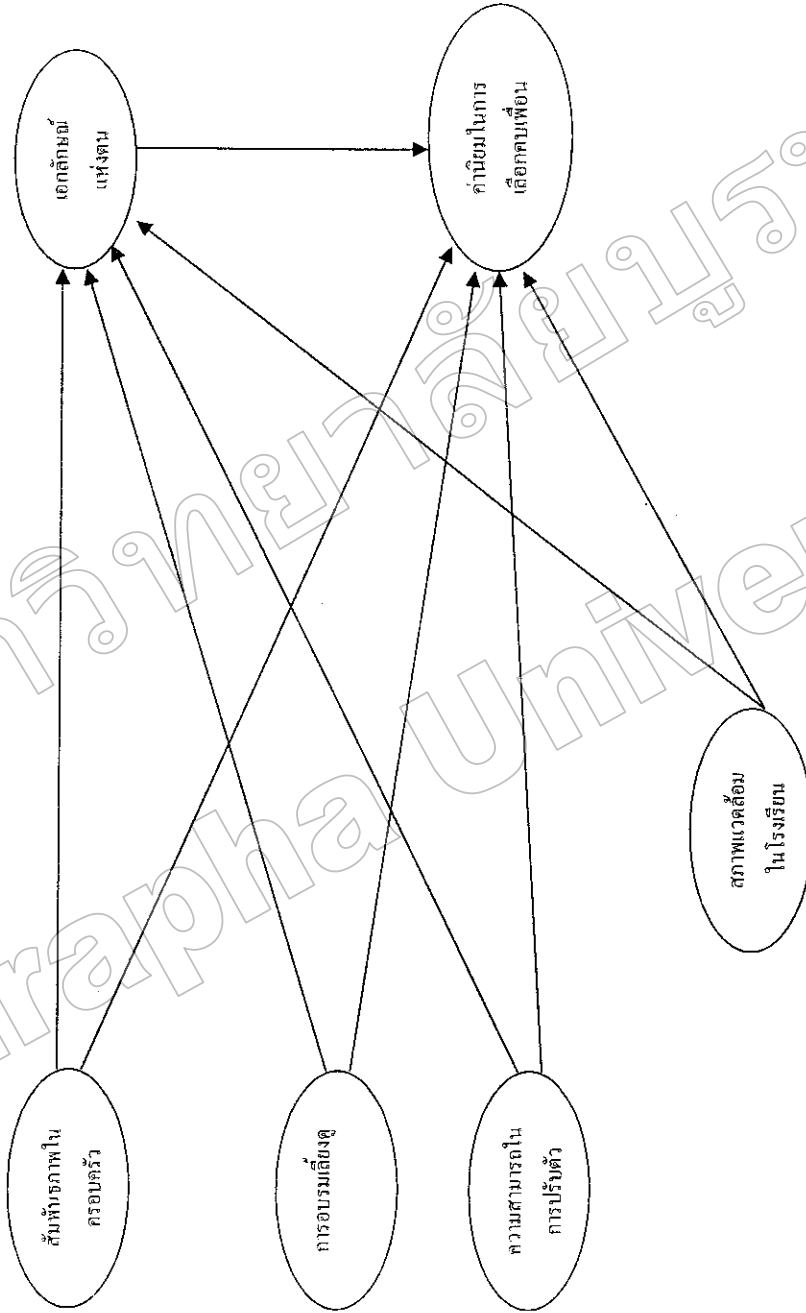
ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม ของอีริกสัน (Erikson, 1968) กล่าวว่า เอกลักษณ์แห่งตนเกิดจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางสรีระในแต่ละช่วงชีวิต อิทธิพลของสภาพแวดล้อม และการปรับตัวของบุคคลในช่วงก่อนที่จะเข้าสู่วัยรุ่น จากผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่ามีหลายปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นประกอบด้วย การอบรมเลี้ยงดู (Marcia, 1980; Adams, 1985; Perosa & Perosa, 1993; อุษา ศรีจินดารัตน์, 2533; ดวงเดือน พันธุมนาวิน และคณะ, 2537; เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี, 2540; งามตา วนิทนานนท์ และคณะ, 2545) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว (Hauser et al., 1984 อ้างถึงใน เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี, 2540; Grotevant & Cooper, 1985; Anderson & Flemming, 1987; Papini et al., 1989; Diplacido et al., 1989; เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี, 2540; เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ, 2541) ความสามารถในการปรับตัวก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน (Gruen, 1964 อ้างถึงใน อุษา ศรีจินดารัตน์, 2533; Caillet & Michael, 1983; Ochse & Plug, 1986; อุษา ศรีจินดารัตน์, 2533; งามตา วนิทนานนท์ และคณะ, 2545) ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้รับระหว่างศึกษาอยู่ในสถานศึกษา เช่น การทำกิจกรรมระหว่างเรียน หลักสูตรเนื้อหาวิชา กฎ ระเบียบ การสนับสนุนของครู อาจารย์และเพื่อน (Stein, 1977 อ้างถึงใน สุรพงษ์ ชูเดช, 2534; Adams & Fitch, 1983; Ting, 1996; Adams et al., 2000; Mellisa & Heusen, 2003; สุรพงษ์ ชูเดช, 2534; จิรวัดนา มั่นยืน, 2536; จิรยกุล ศรีสุวรรณ, 2542)

อีริกสัน (Erikson, 1968 อ้างถึงใน อุษา ศรีจินดารัตน์, 2533 หน้า 20) กล่าวว่า การมีเอกลักษณ์แห่งตนจะมีผลต่อการเกิดบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ สามารถเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตน สามารถที่จะรับรู้สังคมในโลกและตนเองได้อย่างถ่องแท้ และจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการในขั้นต่อไปให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เอกลักษณ์แห่งตน เป็นขั้นพัฒนาของบุคคลที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น

ซึ่งเป็นวัยที่กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อพวกเขา และเป็นวัยที่อยู่ในระยะรอเลือก และตัดสินใจที่จะมีค่านิยมในด้านศาสนา อาชีพ การเมือง และการเลือกมีความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ แสดงว่า เอกลักษณ์แห่งตนจะมีผลต่อค่านิยมในการเลือกคบเพื่อนของนักเรียน อย่างไรก็ตาม ค่านิยมในการเลือกคบเพื่อนอาจได้รับอิทธิพลจากตัวแปรอื่น ๆ นอกจากเอกลักษณ์แห่งตนด้วย จากการศึกษาทฤษฎีค่านิยมของโรคิช (Rokeach, 1968) ประกอบกับแนวคิด และผลงานวิจัยของ นักการศึกษาทั้งของไทย และต่างประเทศ พบว่า ค่านิยมเกิดจากการเรียนรู้ ประสบการณ์ที่บุคคล ได้รับจากครอบครัว สถาบันการศึกษา และสิ่งแวดล้อมผสมผสานกับความรู้สึนึกคิดของตนเอง จากแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำมาเป็นเหตุผลสนับสนุนการ เชื่อมโยงตัวแปรต่าง ๆ เพื่อสร้างโมเดลสมมติฐาน โดยบรรยายความสัมพันธ์ของตัวแปรต่าง ๆ ที่คาดว่าจะมีอิทธิพลในรูปที่เป็นสาเหตุและผล ดังนี้

1. ความสามารถในการปรับตัว การอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อเอกลักษณ์แห่งตน
2. ความสามารถในการปรับตัว การอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลทางตรงต่อค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน
3. เอกลักษณ์แห่งตน มีอิทธิพลทางตรงต่อค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน
4. ความสามารถในการปรับตัว การอบรมเลี้ยงดู สัมพันธภาพในครอบครัว และสภาพแวดล้อมในโรงเรียน มีอิทธิพลทางอ้อม ต่อค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน โดยมีอิทธิพลทางอ้อมส่งผ่านเอกลักษณ์แห่งตน

โมเดลสมมติฐานแสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของเอกลักษณ์แห่งตนและค่านิยมในการเลือกคบเพื่อนของนักเรียน แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โมเดลสมมติฐานความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของเอกลักษณ์แห่งตนและค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นแนวทางแก่ผู้ปกครองในการจัดสภาพแวดล้อม หรือ กิจกรรมในบ้าน ตลอดจนวิธีการอบรมเลี้ยงดู เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีเอกลักษณ์แห่งตน รู้จักวิธีเลือกคบเพื่อน และมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการคบเพื่อน
2. ความรู้ที่ได้จากการวิจัย จะเป็นแนวทางแก่ครูในการจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียน ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้นักเรียนมีเอกลักษณ์แห่งตน รู้จักวิธีเลือกคบเพื่อน และมีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการคบเพื่อน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับช่วงชั้นที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ปีการศึกษา 2547 ในเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัด สุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัด อำนาจเจริญ จำนวนทั้งสิ้น 222,203 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ในระดับช่วงชั้นที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) ปีการศึกษา 2547 ในเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง จำนวน 500 คน
3. ตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่
 - 3.1 ตัวแปรแฝงภายนอก ประกอบด้วย 4 ตัวแปร ได้แก่
 - 3.1.1 ความสามารถในการปรับตัว
 - 3.1.2 สภาพแวดล้อมในโรงเรียน
 - 3.1.3 สัมพันธภาพในครอบครัว
 - 3.1.4 การอบรมเลี้ยงดู
 - 3.2 ตัวแปรแฝงภายในประกอบด้วย 2 ตัวแปร ได้แก่
 - 3.2.1 เอกลักษณ์แห่งตน
 - 3.2.2 ค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เอกลักษณ์แห่งตน หมายถึง ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับตนเอง ที่แสดงถึงการรู้จักและเข้าใจตนเองว่าตนเป็นอย่างไร ยอมรับตนเอง มั่นคงและเป็นตัวของตัวเอง มีความคิดในเรื่องการแสดงออกของตนเพื่อการดำเนินชีวิตในแนวทางใดทางหนึ่ง เข้าใจ และแสดงบทบาทของตนได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และวัฒนธรรม ในการศึกษาครั้งนี้ วัดตัวแปรเอกลักษณ์แห่งตนได้จากแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตน

ค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน หมายถึง ความรู้สึกนิยมชมชอบ การยอมรับ การให้ความสำคัญ ความปรารถนาหรือความพร้อมของนักเรียนที่จะเลือกคบเพื่อนที่มีคุณสมบัติดีงามตามที่สังคมปรารถนา มีพฤติกรรมและความประพฤติเหมาะสมกับสภาพและวัยของการเป็นนักเรียน วัดจากแบบวัดค่านิยมในการเลือกคบเพื่อน ข้อคำถามครอบคลุมค่านิยม ในด้านบุคลิกภาพ ด้านจริยธรรมและความประพฤติ ด้านสติปัญญา และด้านสังคม ดังนี้

ด้านบุคลิกภาพ หมายถึง การพิจารณาลักษณะเพื่อนที่ตนปรารถนาจะคบหาด้วยจากลักษณะท่าทางและกิริยาอาการต่าง ๆ ที่แสดงออก โดยเห็นว่าตนมีความรู้สึกนิยมชมชอบ ยอมรับ ให้ความสำคัญ มีความปรารถนาหรือพร้อมที่จะเลือกคบเพื่อนที่แต่งกายสะอาด สุภาพเรียบร้อย ท่าทางสง่าผ่าเผย กระฉับกระเฉง หน้าตาอ้วนแอ้มแจ่มใส มีความมั่นใจในตนเอง พุดจาสุภาพเรียบร้อย

ด้านจริยธรรมและความประพฤติ หมายถึง การพิจารณาลักษณะเพื่อนที่ตนปรารถนาจะคบหาด้วยจากความประพฤติ การปฏิบัติตนและหลักความประพฤติในการดำเนินชีวิต โดยเห็นว่าตนมีความรู้สึกนิยมชมชอบ ยอมรับ ให้ความสำคัญ มีความปรารถนาหรือพร้อมที่จะเลือกคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมที่สังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม มีความประพฤติดี เหมาะสมกับสภาพและวัยของการเป็นนักเรียน

ด้านสติปัญญา หมายถึง การพิจารณาลักษณะเพื่อนที่ตนปรารถนาจะคบหาด้วยจากความสามารถและพฤติกรรมด้านการเรียน โดยเห็นว่าตนมีความรู้สึกนิยมชมชอบ ยอมรับ ให้ความสำคัญ มีความปรารถนาหรือพร้อมที่จะเลือกคบเพื่อนที่สนใจเรียน มีผลการเรียนดี มีเหตุผล มีความคิดริเริ่ม และเป็นผู้ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ

ด้านสังคม หมายถึง การพิจารณาลักษณะเพื่อนที่ตนปรารถนาจะคบหาด้วยจากอุปนิสัยอันจะส่งผลถึงความสัมพันธ์ติดต่อกับบุคคลอื่น หรือลักษณะของการมีมนุษยสัมพันธ์ โดยเห็นว่าตนมีความรู้สึกนิยมชมชอบ ยอมรับ ให้ความสำคัญ มีความปรารถนาหรือพร้อมที่จะเลือกคบเพื่อนที่มีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้อื่น จริงใจ เป็นมิตร มีอัธยาศัยดี เห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ความสามารถในการปรับตัว หมายถึง พฤติกรรมหรือการแสดงออกของนักเรียน ที่แสดงให้เห็นว่า ตนมีความสามารถในการแก้ปัญหาหรือวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในแต่ละวัยก่อนการมี

เอกลักษณ์แห่งตนได้อย่างเหมาะสม วัตถุประสงค์จากแบบวัดความสามารถในการปรับตัว ข้อคำถามครอบคลุมความสามารถในการปรับตัว 4 ด้าน ได้แก่ ด้านความไว้วางใจ ด้านความเป็นตัวของตัวเอง ด้านความริเริ่ม และด้านความขยันขันแข็ง ซึ่งตรงกับช่วงพัฒนาการ 4 ช่วง ก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงการมีเอกลักษณ์แห่งตน ตามทฤษฎีของอีริกสัน (Erikson, 1968) ดังนี้

ด้านความไว้วางใจ หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการพัฒนาความไว้วางใจตนเองและผู้อื่น ไม่มีความรู้สึกหวาดระแวง เฝินยสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี มีความรักในตนเองและผู้อื่น มีความเอื้ออาทรต่อคนอื่น สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นได้ดี

ด้านความเป็นตัวของตัวเอง หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง การแสดงออกถึงความรู้สึกว่ามีความเชื่อมั่นในตนเอง รับผิดชอบในการกระทำของตน กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ ไม่รู้สึกสงสัยในความสามารถของตน ไม่มีความรู้สึกต่ำต้อยและละอายอย่างไม่มีเหตุผล

ด้านความริเริ่ม หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยบุคคลที่ปรับตัวได้จะแสดงออกถึงการมีจุดมุ่งหมายในชีวิต มีจินตนาการที่กว้างไกลในทางที่ดี ไม่ท้อถอย ไม่รู้สึกผิดโดยปราศจากเหตุผล

ด้านความขยันขันแข็ง หมายถึง ความสามารถของนักเรียนในการพัฒนาความสามารถในการทำงาน การแสดงออกถึงความพากเพียร และความตั้งใจทำงาน มีความพยายามในการทำสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จ

การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การรับรู้ของนักเรียนว่าบิดา มารดา หรือผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูปฏิบัติต่อด้านนักเรียนในลักษณะต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้วยวาจาหรือการกระทำอย่างสม่ำเสมอ วัดได้จากแบบสอบถามการอบรมเลี้ยงดู ข้อคำถามครอบคลุมการอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล และการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน ดังนี้

การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผล หมายถึง บิดา มารดาหรือผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูอธิบายชี้แจงเหตุผลให้เข้าใจในการส่งเสริมหรือขัดขวางการกระทำต่าง ๆ มีการให้รางวัลเมื่อทำความดี และลงโทษเมื่อทำผิด ปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยเหตุผลมากกว่าทำตามอารมณ์ที่เป็นอยู่ขณะนั้น

การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน หมายถึง บิดา มารดาหรือผู้ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูแสดงความรักใคร่ เอาใจใส่ ให้ความใกล้ชิด สนใจทุกข์สุขของนักเรียน ยอมรับ ให้ความสำคัญชื่นชม และให้การสนับสนุนนักเรียน

สภาพแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง สภาพการณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งเร้าและมีอิทธิพลต่อชีวิต ความเป็นอยู่ และพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน วัตถุประสงค์จากแบบสอบถามสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ข้อคำถามครอบคลุมสภาพแวดล้อมด้านการเรียนการสอน ด้านกิจกรรม และด้านกลุ่มเพื่อน ดังนี้

ด้านการเรียนการสอน หมายถึง สภาพหรือบรรยากาศการเรียนการสอนที่ผ่อนคลาย มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่หลากหลาย เนื้อหาวิชาเหมาะสม ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็น แสดงออก รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน และคอยให้คำปรึกษาแก่นักเรียน

ด้านกิจกรรม หมายถึง มีกิจกรรมนอกห้องเรียน หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้นักเรียนได้เข้าร่วมตามความสนใจ ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมและวางแผนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ด้านกลุ่มเพื่อน หมายถึง ความสัมพันธ์ของนักเรียนกับเพื่อนในกลุ่ม หรือเพื่อนร่วมชั้น การให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือกัน การใช้เวลาว่าง และการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน

สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง การรับรู้ของนักเรียนถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัว และลักษณะพฤติกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลในครอบครัวปฏิบัติต่อกัน วัตถุประสงค์จากแบบวัดสัมพันธภาพในครอบครัว ข้อคำถามครอบคลุมสัมพันธภาพในครอบครัวด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างกัน ความผูกพันและการสนับสนุนระหว่างกัน ความเชื่อถือและชื่นชมคุณค่าของกันและกัน และความสอดคล้องในการปฏิบัติต่อกันตามบทบาท ดังนี้

การติดต่อสื่อสารระหว่างกัน หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีเวลาพูดคุยกัน สามารถพูดคุยกันอย่างเป็นกันเองและเปิดเผย ร่วมรับรู้เรื่องราวความรู้สึกของกันและกันโดยไม่ต้องปกปิด

ความผูกพันและการสนับสนุนระหว่างกัน หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่ผูกพันกัน แสดงความห่วงใยกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รู้จักส่งเสริมและแบ่งเบาความทุกข์ของอีกฝ่ายโดยไม่ทอดทิ้งกัน

ความเชื่อถือและชื่นชมคุณค่าของกันและกัน หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเชื่อมั่นในสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติ มีความไว้วางใจกัน ไม่ละเมิดในสิทธิของแต่ละคน มีความพึงพอใจ สรรพคุณและเลื่อมใสต่อกัน

ความสอดคล้องในการปฏิบัติต่อกันตามบทบาท หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวแสดงออกถึง การยอมรับในความคิด ยอมรับกฎเกณฑ์มาตรฐานของครอบครัว และปฏิบัติต่อกันในทิศทางที่สอดคล้องกับบทบาทและหน้าที่ของตนเอง